

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

RESPONSIBILITY FOR ADMINISTRATIVE VIOLATIONS IN THE FIELD OF CIVIL AVIATION

Москаленко С.І.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри менеджменту, економіки та права
Кіровоградської льотної академії
Національного авіаційного університету*

Стаття присвячена проблемам відповідальності за адміністративні правопорушення в галузі цивільної авіації України. Цивільна авіація є достатньо новим напрямом транспортної інфраструктури, що обумовлює свої особливості правопорушень і відповідальності взагалі. Проаналізовано спеціальну юридичну літературу, праці видатних вчених і надано авторське визначення адміністративного правопорушення в галузі цивільної авіації.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, цивільна авіація, адміністративне правопорушення, адміністративний проступок у галузі цивільної авіації.

Стаття посвячена проблемам ответственности за административные правонарушения в области гражданской авиации Украины. Гражданская авиация является достаточно новым направлением транспортной инфраструктуры, чем и обусловлены особенности правонарушений и ответственности. Проанализирована специальная юридическая литература, труды выдающихся ученых, и предоставлено авторское определение административного правонарушения в области гражданской авиации.

Ключевые слова: административная ответственность, гражданская авиация, административное правонарушение, административный проступок в области гражданской авиации.

The article is devoted to problems of responsibility for administrative violations in the field of civil aviation of Ukraine. Civil aviation is a rather new direction of transport infrastructure, which determines its peculiarities of offenses, and responsibility in general. The analysis of special legal literature, the work of prominent scholars, and the author's definition of an administrative offense in the field of civil aviation have been provided.

Key words: administrative liability, civil aviation, administrative offenses, administrative offenses in field of civil aviation.

Постановка проблеми. Цивільна авіація є достатньо новим напрямом транспортної інфраструктури, що обумовлює особливості її правопорушень і відповідальності загалом.

Тому важливим сьогодні є дослідження видів адміністративних правопорушень у сфері цивільної авіації України. Поділ проступків у сфері цивільної авіації на види обумовлений двома чинниками: сферою вчинення й особливостями державного, авіаційного контролю. Класифікація адміністративних правопорушень сприятиме розробленню основних напрямів провадження й удосконалення державного контролю загалом.

Цивільна авіація є досить новою галуззю людської діяльності. Нині в юридичній літературі недостатнім є дослідження ознак адміністративної відповідальності в галузі цивільної авіації.

Стан опрацювання. Окремі аспекти дослідження адміністративної відповідальності, зокрема і в галузі транспорту, знайшли своє відображення в працях Н.В. Дараганової, Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, Л.В. Ковалю, В.К. Колпакова, Ю.М. Козлова, Д.М. Лук'янця, Л.Л. Попова та деяких інших авторів.

Варто зауважити, що сьогодні питання дослідження складів адміністративних правопорушень в юридичній літературі практично не вивчалось. Це пов'язане з відносно недавнім виникненням галузі цивільної авіації.

Метою статті є дослідження адміністративної відповідальності та її підстав в галузі цивільної авіації України.

Вітчизняна юридична наука виділяє чотири види відповідальності за правопорушення в галузі екологічної безпеки: адміністративно-правову, цивільно-правову, дисциплінарно-правову, кримінальну.

Відповідальність за правопорушення в галузі цивільної авіації передбачена Повітряним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), іншими нормативними актами.

Варто зазначити, що поняття «підстави адміністративної відповідальності» й «адміністративна відповідальність» зіставляються як частина і ціле.

Для визначення і характеристики підстав адміністративної відповідальності пропонуємо дати визначення поняття «адміністративна відповідальність» у досліджуваній сфері.

Як зазначають М.С. Кельман і Р.Г. Мурашин, адміністративна відповідальність являє собою специфічний вид відносин між державою, її органами, службовими особами (представниками таких органів), і особами (фізичними, юридичними особами, організаціями), винними в порушенні норм права. Зміст таких відносин становить юридичний факт – вчинення правопорушення [1, с. 351].

Варто зауважити, що сьогодні в юридичній науці не сформовано однозначного визначення адміністра-

тивної відповідальності. Так, на думку Ю.С. Шемшученка, адміністративну відповідальність у сфері охорони навколишнього середовища варто визначати як застосування адміністративних покарань уповноваженими на те органами до громадян і посадових осіб за порушення норм природоохоронного законодавства [2, с. 300].

На думку С.М. Алфьорова, С.В. Ващенко, М.М. Долгополової, адміністративній відповідальності як різновиду юридичної відповідальності притаманні такі ознаки: 1) має зовнішній характер; 2) застосовується лише за вчинення правопорушення; 3) пов'язана з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; 4) визначена у нормах права; 5) притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється визначеним процесуальним порядком; 6) притягнення до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами; 7) винна у вчиненні правопорушення особа несе певні втрати матеріального та побутового характеру, які передбачені законом. Адміністративна відповідальність – це різновид правової відповідальності, специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім, адміністративних проступків), згідно з якою, особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноваженим державним органом за свої неправомірні дії та понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку [3, с. 82].

О.М. Якуба визначає адміністративну відповідальність як «відповідальність громадян і посадових осіб перед органами державного управління, а у випадках, визначених законом, – перед судом (суддями), а також перед громадськими організаціями за винне порушення загальнообов'язкових адміністративно-правових норм, що виражається в застосуванні до порушників встановлених адміністративних санкцій [4, с. 71].

В.П. Макушев визначає адміністративну відповідальність як застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що спричиняють для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і порядком, встановлених нормами адміністративного права [5, с. 96].

В.К. Колпаков стверджує, що адміністративна відповідальність – це примусове, з додержанням встановленої процедури, застосування правомочним суб'єктом передбачених законодавством за вчинення адміністративного проступку заходів впливу на правопорушника [6, с. 290].

Сьогодні в спеціальній юридичній літературі немає однозначної думки щодо того, хто може бути суб'єктом адміністративної відповідальності. Так, на думку Г.В. Бондаренка і Л.В. Ковалю, суб'єктами адміністративних правопорушень можуть бути лише фізичні особи. На думку інших авторів,

Д.М. Лук'янця, С.В. Ківалова, А.П. Гетьмана, О.Ф. Скакун, І.Й. Слубського, О.Т. Зими, Є.К. Єршова, суб'єктами адміністративних правопорушень можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Варто підтримати думку авторів, щодо того, що юридичні особи є суб'єктами адміністративної відповідальності, зважаючи на нижчезазначене.

Ст. 12 КУпАП до суб'єктів адміністративної відповідальності віднесено лише фізичних осіб. Варто зауважити, що аналогічно за своїм змістом є позиція Конституційного Суду України [7].

Ми підтримуємо думку авторів, які відносять до суб'єктів адміністративної відповідальності юридичних осіб. Аналіз сучасного законодавства в галузі цивільної авіації свідчить про наявність ознак адміністративної відповідальності юридичних осіб-суб'єктів авіаційної діяльності. Так, Повітряним кодексом передбачено настання відповідальності у вигляді штрафу за недотримання авіаційного законодавства. Крім того, сьогодні адміністративні санкції за порушення авіаційного законодавства передбачено чисельними нормативними актами в галузі цивільної авіації. Той факт, що стягнення, передбачені цими нормативно-правовими актами, накладаються на юридичних осіб, є свідченням фактичного закріплення в повітряному законодавстві відповідальності юридичних осіб. Варто зазначити, що саме наявність такого суб'єктного складу зумовлює відмінність адміністративної відповідальності в галузі екологічної безпеки від кримінальної відповідальності. Оскільки господарську діяльність, у процесі якої скоюється правопорушення, здійснюють саме юридичні особи, тому вони також є суб'єктами правопорушення. На думку О.Л. Жильцова, О.Т. Зими, І.Й. Слубського, юридичні особи несуть ретроспективну відповідальність [8–10]. На думку авторів, до юридичних осіб-правопорушників можна застосувати лише адміністративні санкції у вигляді штрафу. Інші стягнення застосувати неможливо. Не можна погодитись із думкою зазначених авторів, оскільки адміністративна відповідальність у галузі цивільної авіації може застосовуватись у вигляді заборон, обмежень, зупинення дозволів, сертифікатів тощо.

Варто підтримати думку Р.Й. Зайця, який до ознак адміністративної відповідальності відносить такі: 1) підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення; 2) адміністративна відповідальність має публічний державно-обов'язковий характер; 3) широке коло суб'єктів, що застосовують адміністративну відповідальність; 4) адміністративна відповідальність виявляється в накладенні на порушників певних видів адміністративних стягнень, специфічних за змістом і відмінних від інших заходів стягнення та впливу, які застосовують у різних галузях права; 5) між суб'єктом, що притягує до відповідальності, і особою, яка притягується до відповідальності, відсутні відносини службового підпорядкування. Саме це, на думку автора, відрізняє адміністративну відповідальність від дисциплінарної; 6) адміністративній відповідальності підлягають як фізичні, так і юридичні особи; 7) законодавством

встановлено особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності; 8) норми, що регламентують адміністративну відповідальність, містяться в різних за своєю правовою природою актах, які, на думку В.К. Колпакова, варто поділяти на: а) кодекси; б) закони; в) правила [11, с. 19].

На підставі зазначеного пропонуємо виокремити ознаки, притаманні адміністративній відповідальності в галузі цивільної авіації.

Отже, ознаками адміністративної відповідальності в галузі цивільної авіації є: 1) підстава адміністративної відповідальності, тобто скоєння правопорушення в галузі цивільної авіації; 2) відносини, внаслідок яких настає адміністративна відповідальність регламентується нормами підзаконних актів, спеціальних законодавчих актів, міжнародних угод у галузі цивільної авіації; 3) загальнообов'язковий, публічний характер адміністративної відповідальності. Фактично відбувається її поширення всією територією України; 4) обмежене, визначене коло суб'єктів, що можуть накладати адміністративні стягнення; 5) суб'єктами адміністративної відповідальності є юридичні та фізичні особи; 6) визначений, особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності (залежно від суб'єктів); 7) специфічна сфера впливу – цивільна авіація, що обумовлює свої особливості.

Вчинення правопорушення є єдиною юридичною підставою адміністративної відповідальності. Пропонуємо дослідити проступок у галузі цивільної авіації.

Сьогодні єдиного визначення адміністративного правопорушення в юридичній літературі не існує.

Ст. 9 КУпАП визначено, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління. і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

С.В. Петков пропонує розуміти адміністративні проступки як групу публічних проступків у сфері публічної влади [12, с. 19]. На думку Л.В. Ковалю, необхідно визначати адміністративний проступок як протиправне, суспільно небезпечне, винне діяння (бездіяльність), що посягає на правила, встановлені

органами державної влади й управління з метою правового захисту режиму користування основними засобами виробництва, природними благами, охорони громадського порядку та безпеки [13, с. 6–11]. В.В. Сухонос визначає адміністративне правопорушення як протиправне винне діяння, що посягає на певну категорію відносин, і за яке законодавством передбачається адміністративна відповідальність [14, с. 506]. М.С. Кельман і О.Г. Мурашин пропонують визначати адміністративний проступок як протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, що посягає на громадський або державний порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління у цій сфері, суспільні відносини, і за яку законодавством передбачено адміністративну відповідальність. Водночас зазначені науковці пропонують відносити до проступків усі правопорушення, що не є злочинами [15, с. 309].

Висновки. На підставі аналізу юридичної літератури та вітчизняного законодавства зроблено висновок, що ознаками адміністративної відповідальності в галузі цивільної авіації є: 1) підстава адміністративної відповідальності, тобто скоєння правопорушення в галузі цивільної авіації; 2) відносини, внаслідок яких настає адміністративна відповідальність регламентується нормами підзаконних актів, спеціальних законодавчих актів, міжнародних угод у галузі цивільної авіації; 3) загальнообов'язковий, публічний характер адміністративної відповідальності. Фактично відбувається її поширення на всій території України; 4) обмежене, визначене коло суб'єктів, що можуть накладати адміністративні стягнення; 5) суб'єктами адміністративної відповідальності є юридичні та фізичні особи; 6) визначений, особливий порядок притягнення до адміністративної відповідальності (залежно від суб'єктів); 7) специфічна сфера впливу – цивільна авіація, що обумовлює свої особливості.

Зроблено висновок, що адміністративний проступок у галузі цивільної авіації, можна визначити як протиправну, винну (умисну чи необережну) дію чи бездіяльність, що посягає на встановлений порядок управління, діяльності в галузі цивільної авіації та порушує права суб'єктів авіаційної діяльності, інших фізичних і юридичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право : загальна частина : [навч. посіб.] / С.М. Алфьоров, С.В. Ващенко, М.М. Долгополова, А.П. Купін. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
2. Якуба О.М. Административная ответственность / О.М. Якуба. – М. : Юрид. лит., 1972. – 152 с.
3. Макушев П.В. Адміністративна відповідальність як правовий інститут / П.В. Макушев // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Донецьк, 2009. – № 4 – С. 89–97.
4. Колпаков В.К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : [монографія] / В.К. Колпаков. – К. : Юринком-Інтер, 2004. – 528 с.
5. Рішення Конституційного суду України № 7/р-2001 у справі № 1/22–2001 за конституційним зверненням Відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський акціонерний банк» щодо офіційного тлумачення п. 22 ст. 92 Конституції України, ч. 1, ч. 3 ст. 2, ч. 1 ст. 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. — Заголовок з екрану.
6. Жильцов О.Л. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : процесуально-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.Л. Жильцов. – Х., 2007. – 20 с.
7. Зима О.Т. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.Т. Зима. – Х., 2001. – 19 с.

8. Слубський І.Й. Адміністративна відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.Й. Слубський. – К., 2008. – 20 с.
9. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності / Р.Я. Заяць // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2012. – Вип. 8. – С. 17–20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>
10. Административное право : [учебник для вузов]. / Д.Н. Бахрах, Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков. – 2-е изд., изм. и доп. – М. : Норма, 2006. – 800 с.
11. Петков С.В. Нормативно-правове забезпечення публічних відносин під час побудови громадянського суспільства в Україні / С.В. Петков. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 104 с.
12. Коваль Л.В. Адміністративне право : [курс лекцій] / Л.В. Коваль. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.
13. Сухонос В.В. Теорія держави і права : [навч. посібник] / В.В. Сухонос. – Суми : ВГД «Університетська книга», 2005. – 536 с.
14. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права : [підручник] / М.С. Кельман, О.Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006. – 477 с.
15. Битяк Ю.П. Адміністративне право України : [конспект лекцій] / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. – Х. : Націон. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 1996.